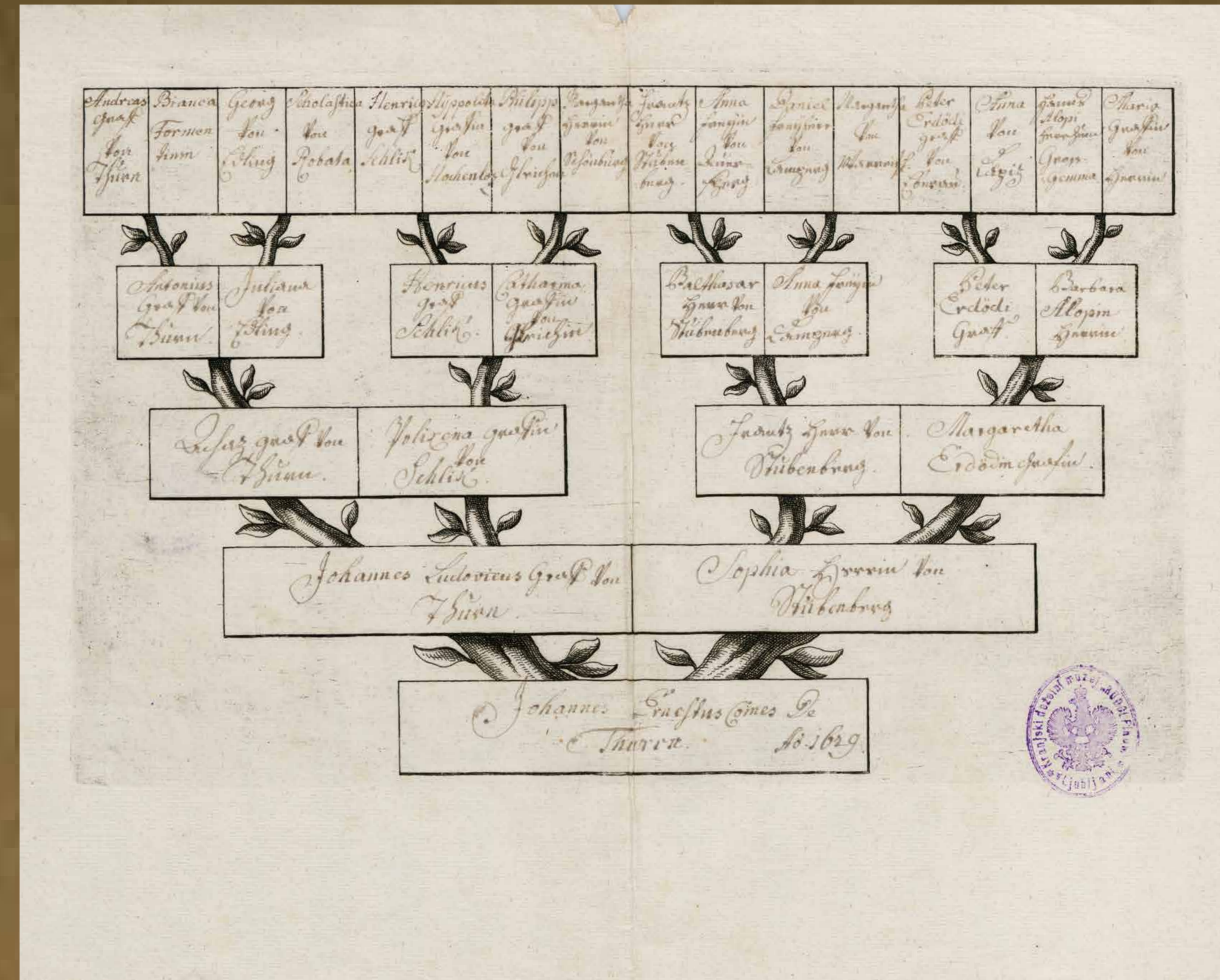

Križ

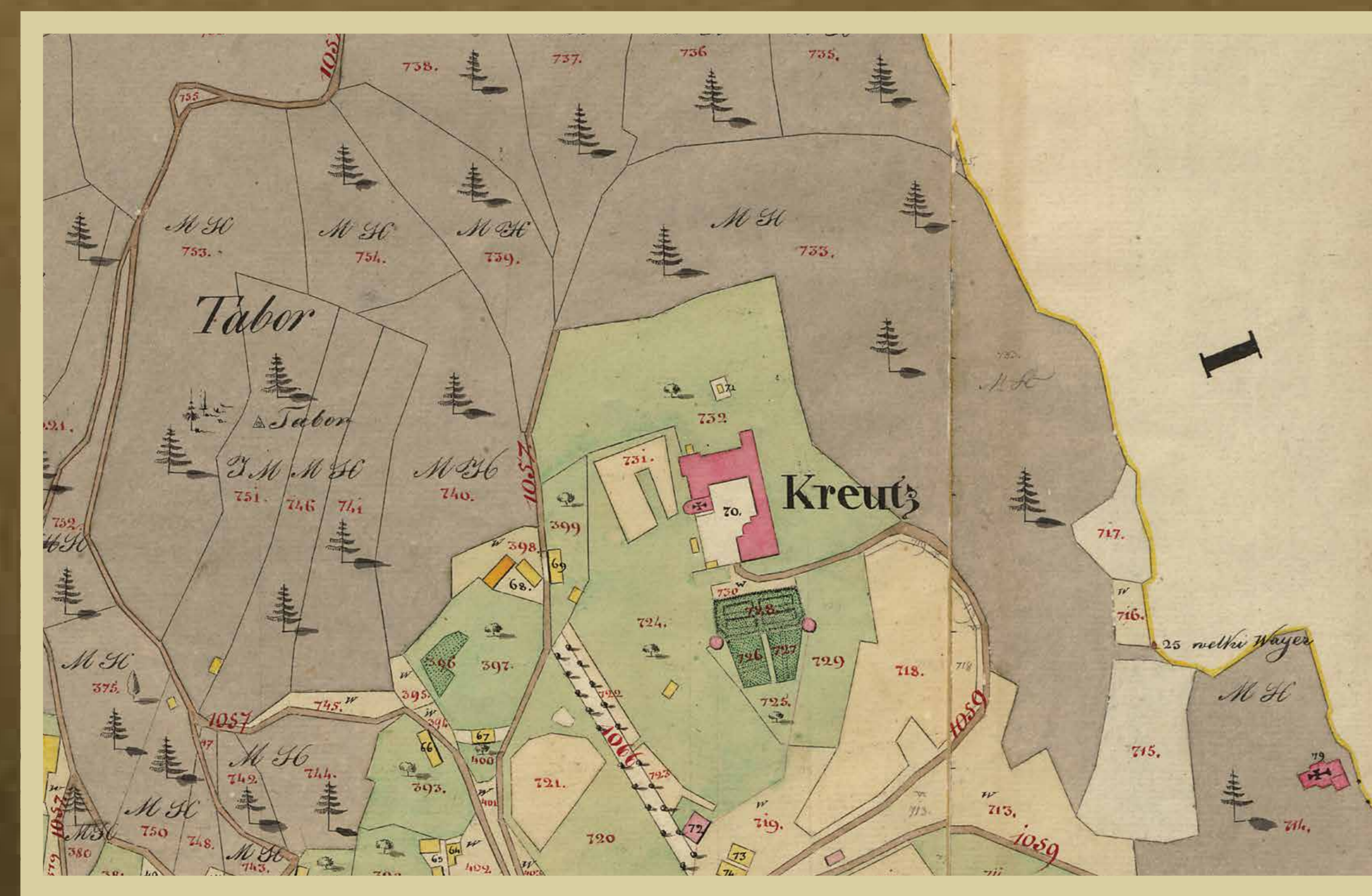

Grad Križ
J. V. Valvasor, Topographia Ducatus Carnioliae moderna, Faksimilirana izdaja, Ljubljana 1995

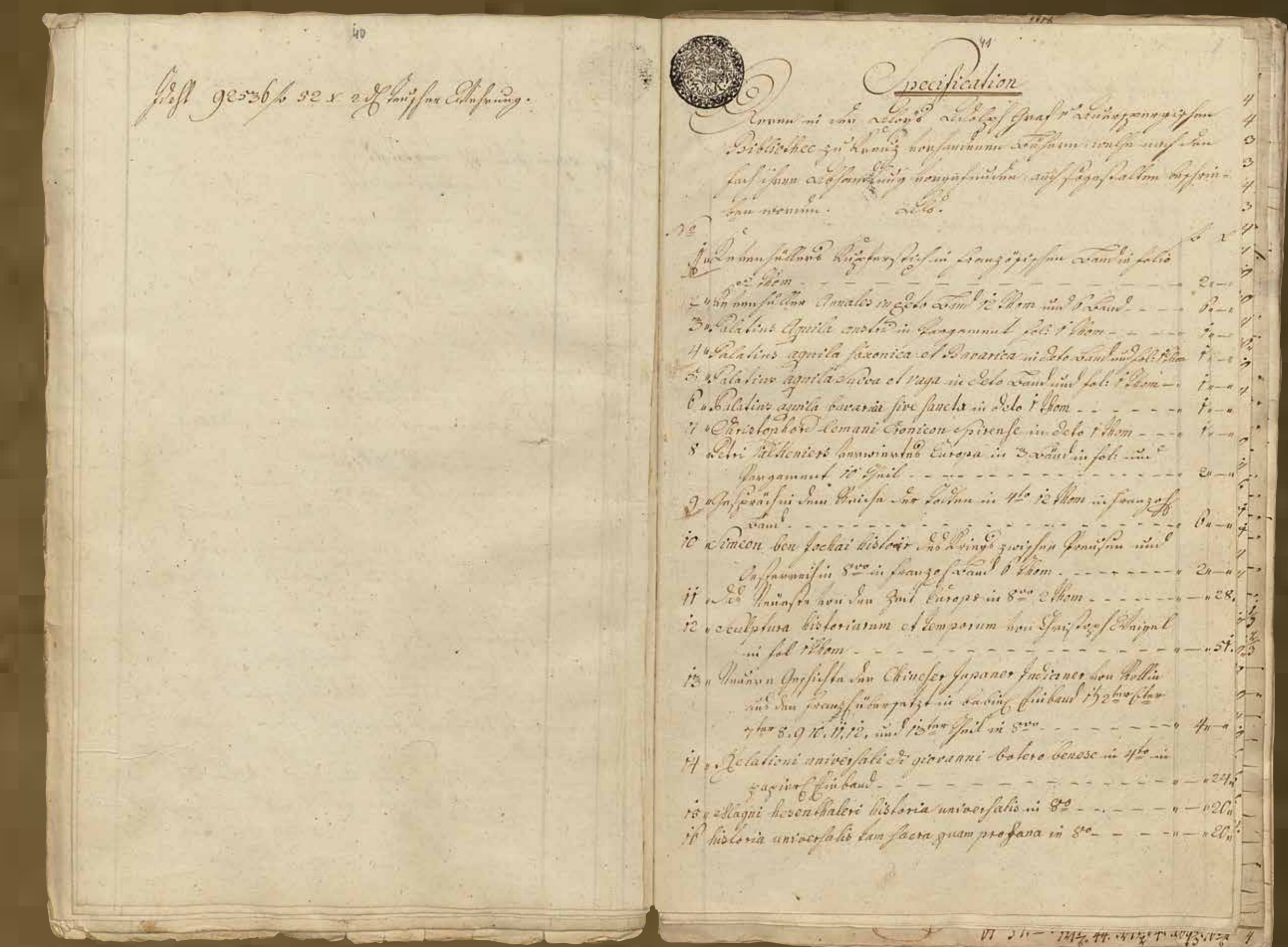
Na razglednem mestu nad naseljem Križ med Komendo in Kamnikom je stal med drugo svetovno vojno požgani grad Križ, ki ga je leta 1550 pozidal grof Ahac Thurn, lastnik kamniškega gospostva. Kot lastniki so Ahacu Thurnu sledili najprej sin Janez Ludvik, nato pa Ferdinand Verdenberg s Smednika in grof Janez Herbert Auersperg. Gospoščino so v njihovem imenu upravljali oskrbniki. Grajsko poslopje je bilo povečano leta 1606, 1730 pa dodan zahodni trakt. V rokah različnih vej Auerspergov je gospoščina ostala do leta 1796, ko jo je grofica Frančiška Auersperg zapustila nečaku baronu Alojzu Apfalterju. Apfalterji so poskrbeli tudi za zadnje predelave gradu leta 1907 in bili njegovi lastniki do leta 1941, ko so jim Nemci posest zaplenili in se v gradu tudi naselili. Lastniki so takrat del grajske oprave sicer enega najlepših in najbolj bogato opremljenih gradov na Kranjskem razprodali okoliškemu prebivalstvu. Leta 1943 so partizani grad požgali, razvaline pa so okoliški kmetje po vojni porabili za gradnjo svojih hiš.

Rodovnik grofov Thurn, s. d.
Notranjeavstrijska veja Thurnov, katere začetnik s pridevkom Valsassina je bil Salvinus, se je v začetku 17. stoletja razdelila v kranjsko in koroško linijo. Ahac Thurn (1529–1605) iz kranjske veje je bil kranjski deželni upravitelj in je kot predsednik vojnega sveta vodil gradnjo trdnjave Karlovac. Po letu 1576 je dal sezidati grad Križ v bližini Kamnika in se tja tudi preselil. Kot vnet luteran je na svoji graščini nudil zavetje kamniškim luteranom, jim pri gradu uredil pokopališče in sezidal molilnico, oboje pa je kasneje podrla reformacijska komisija.
SIAS 1075, Zbirka rodovnikov, št. 262

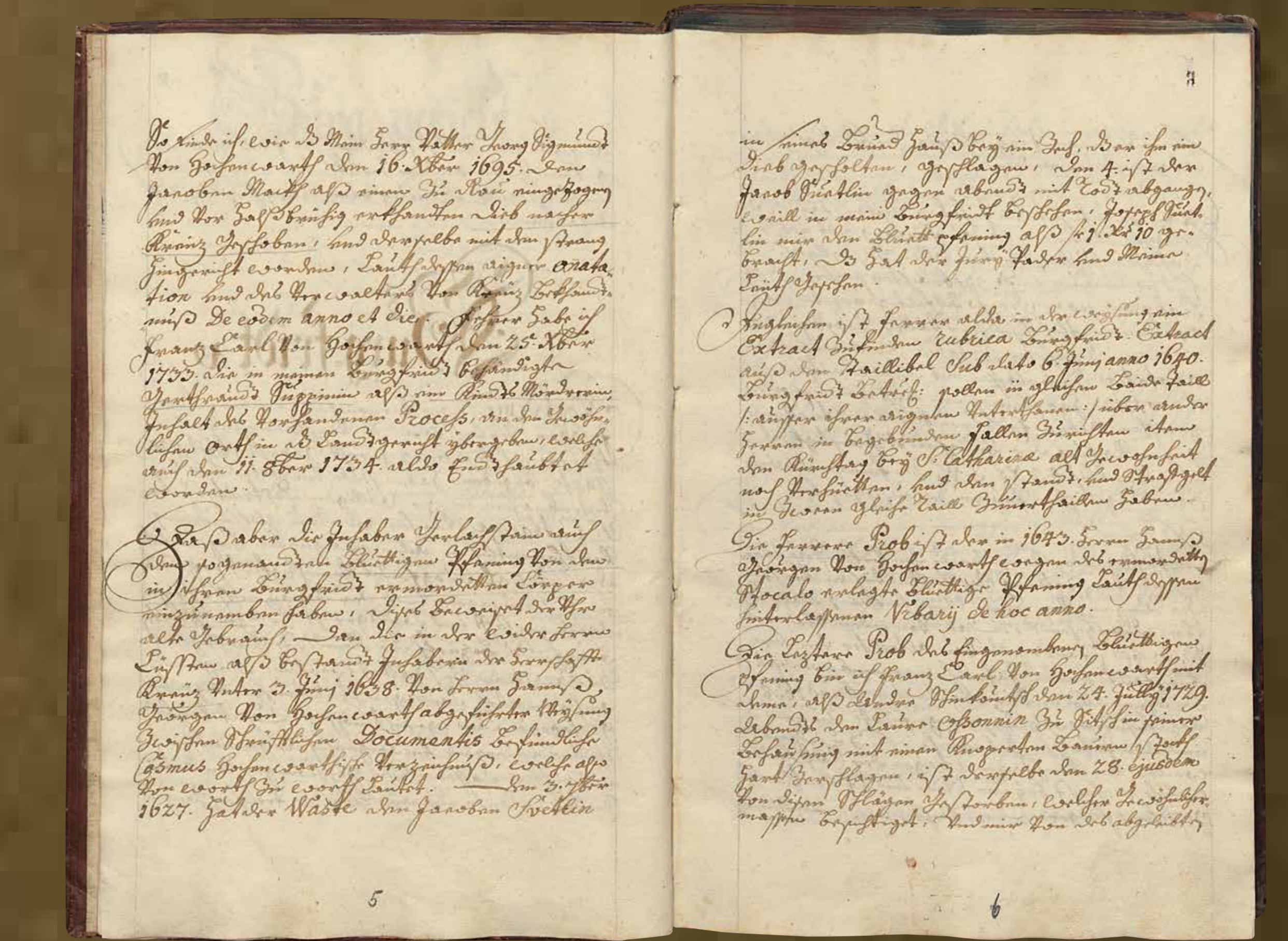

Legra gradu Križ v franciscejskem katastru za Kranjsko, 1826
SIAS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, k. o. Križ (Mekinje), L 124, A 02

Zapuščinski inventar grofa Alojza Adolfa Auersperga, 10. 11. 1784

Gospodstvo Križ pri Komendi je grof Alojz Adolf Auersperg (1732–1784) kupil na dražbi in se preselil tja. Po smrti so njegovo zapuščino tudi na gradu Križ skrbno popisali. Posebej natančno je popisana in ovrednotena izredno bogata knjižnica. Popis obsega 602 naslova v nemškem, latinskem, italijanskem in francoskem jeziku s področja zgodovine, geografije, metalurgije, genealogije, topografije, vojaške zgodovine, matematike, astrologije, cerkvenih zadev, prava, pa tudi biografije in slovarje. Med avtorji so navedeni mdr. Schönleben, Erazem Rotterdamski, Cicero, Ovid, Katul in Petrarca.
SIAS 309, Zbirka zapušinskih inventarjev Deželnega sodišča v Ljubljani, šk. 8, p. e. A/98

Urbar graščine Kolovec, s. d. [18. stoletje]

Nekateri gradovi so bili sedeži deželskih sodišč, ki so bila pristojna za težja kazniva dejanja podložnikov, imela so tudi policijsko oblast ter opravljala upravne in vojaško-mobilizacijske naloge. Iz Kolovca so hudodelce na določeni točki na meji pomirja predajali deželskemu sodišču Križ. Da prestopnik pred krvnim sodnikom svojega priznanja ne bi preklical, so njega in priče zaslišali v prisotnosti 7 častivrednih mož, ki so mu, če je bil spoznan za krivega, prisodili kazen. Tako je bil npr. ropar in morilec obsojen na smrt z obešenjem, detomorilko pa so obglavili.
SIAS 1074, Zbirka urbarjev, št. 76